

УДК 378.14

ЗУБ К. К.

м. Миколаїв, Україна

ХУДОЖНЬО-ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Спираючись на теоретичні праці та практичний досвід, автор проводить аналіз та намагається визначити шляхи оптимізації художньо-творчої діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва як необхідної умови формування його педагогічної майстерності.

Ключові слова: педагогічна майстерність, художньо-творча діяльність.

Постановка проблеми. Характеризуючи ситуацію в освіті, яка є основним фактором забезпечення необхідного “культурного зрушення” (О.С.Булатова) [1, с.18], вчені пропонують різні шляхи виходу з неї, пов’язана з новою формацією освіти, метою якої є виховання людини, здобної до культурного споглядання, до продуктивного діалогу з природою, соціумом, культурою. В якості цінностей освіти виступають “живі знання”, які нерозривно пов’язані з культурним досвідом і практичною діяльністю, індивідуальними здібностями людини. Заохочуються інтуїція, фантазія, прояв почуттів, накопичені поза школою життєві враження.

Актуалізація проблеми переходу від суто раціонального, вузькопредметного – до творчого, культурно-особистісного, міжпредметної інтеграції, які поєднують в собі зміст та методи як науково-раціонального, так і гуманітарного характеру. Актуальні для нашого часу спроби пов’язати наукове пізнання з категоріями краси, уяви, образності, художності, розуміння, віри, любові для цілісності пізнання світу і людини багато в чому представлена ідеями великих мислителів різних епох і країн. І.В.Гете вірив, що людина може бути справжнім творцем тільки в тому випадку, якщо в ній поєднуються раціональне та чуттєве, емоційне.

Аналіз останніх досліджень. Сучасні дослідження (О. Брушлинський, І. Дьяков, О. Леонтьєв, А. Нечаєв, А. Петровський, Я. Пономарьов, В. Пушкін, О. Тихомиров, П. Якобсон та ін.) визначають творчість як вид людської діяльності, що характеризується новизною процесу і продукту діяльності та спрямований на розв’язання суперечностей (розв’язання творчих завдань), для яких необхідні об’єктивні (соціальні, матеріальні) та особистісні умови (знання, вміння, творчі здібності). При цьому дослідники підкреслюють, що новизну продукту творчої діяльності слід вважати об’єктивною і соціально значущою, якщо продукт справді новий у контексті історії культури, якщо ж він новий лише для його автора, то новизна вважається суб’єктив-

ною і не має суспільного значення. Тобто, для творчої діяльності характерні: а) наявність суперечностей, проблемної ситуації або творчого завдання; б) соціальне та особистісне значення і прогресивність, тобто внесок у розвиток суспільства та особистості; в) наявність об’єктивних (соціальних, матеріальних) передумов творчості; г) наявність суб’єктивних (особистісних якостей) передумов творчості; д) новизна та оригінальність процесу або результату; е) об’єктивна необхідність творчої діяльності для реального прогресу суспільства, охоплення творчістю всіх сфер людської діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблем структури творчої діяльності (М. Блох, О. Леонтьєв, Б. Лезін, Б. Майлах, В. Кан-Калік, Г. Гіргінов, М. Нікандров, Я. Пономарьов та ін.) дозволяє стверджувати, що процес творчості є інтегративним, тобто об’єднує окремі дії в струнку систему поетапно здійснюваних операцій. Серед дослідників немає одностайності у визначенні системи етапів творчої діяльності, але більшість схиляється до наступної структури творчості:

- підготовчий або первинний етап – сприйняття та усвідомлення проблеми;
- етап дозрівання – актуалізація опорних знань, чітке формулювання завдань;
- етап натхнення – усвідомлення загальної ідеї розв’язання проблеми;
- етап свідомої роботи – осмислення та обґрунтування отриманого рішення;
- етап перевірки – знаходження практичних підтверджень отриманого рішення.

Діяльність особистості визначається тими якостями, якими ця особистість володіє і від яких залежить. Кожен вид діяльності вимагає від особистості безумовної наявності певної системи якостей, необхідних для її успішного виконання. Дослідженнями В. Андреева, А. Грайсмана, В. Загвязинського, І. Лернера, Дж. Беккера, П. Енгельмейера, А. Маслоу, К. Платонова, С. Сисоевої, Є. Шангіної, О. Щербакова та інших установлено, що до найбільш характерних властивостей творчої особистості належать: знання,

здібності, вміння, риси характеру, схильності, мотиви.

Проблемі формування творчої особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва присвячені праці видатних вчених, педагогів та психологів: Б.Т.Лихачова, О.О.Мелік-Пашаєва, Б.М.Теплова, Б.М.Неменського, Л.С.Виготського, М.О.Румер, Н.І.Сац, Н.О.Ветлугіної, В.О.Сухомлинського, Д.Б.Кабалевського, Г.М.Падалки, О.П.Щолокової.

Видатний педагог і композитор Д.Б.Кабалевський писав: "Творчість за своєю природою побудована на бажанні щось зробити, чого до тебе ще ніким не було зроблено, або хоч би те, що до тебе вже існувало, зробити по-новому, по-своєму, краще...це завжди прагнення вперед, до кращого, до прогресу, до досконалості і, врешті, до прекрасного у найвищому і найширшому значенні цього поняття" [4, с.173-174].

Метою даної статті є визначення шляхів оптимізації художньо-творчої діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Реалізація творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва, його формування можуть бути успішними лише за умов цілеспрямованої й педагогічно організованої художньо-творчої діяльності. Критеріями розвитку творчої особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва є:

- свідоме ставлення до обраної професії,
- прагнення до збагачення духовної та професійної культури,
- професійна мотивація студентів у процесі викладання предмету,
- формування професійно-ціннісних орієнтацій;
- самовдосконалення та самореалізації у навчально-виховному процесі як музиканта-виконавця, режисера, актора,
- розвиток комунікативної діяльності й активність у різних формах роботи.

Художньо-творча діяльність відноситься до специфічного виду естетичної діяльності, продуктом якої є твори мистецтва. Всі вони адресовані людині, яка може їх сприймати, якщо розуміє мову того чи іншого виду мистецтва, та оцінювати.

Людина може творити за законами краси в будь-якої галузі мистецтва тільки тоді, коли має певні здібності. Так, щоб творити прекрасну музику (а також її виконувати та слухати), треба мати музичні здібності, а саме: відчуття висоти звуку, ритму, ладу, тембру, динаміки звуку, мелодійний та гармонійний слух тощо.

Однак спеціальні здібності не є достатніми для творчості за законами краси. Естетична дія-

льність спирається на здібності, які забезпечують процес сприймання та оцінки. В процесі такої діяльності відбуваються співставлення отриманих результатів з загальним напрямком – відбувається сприймання та оцінка дій не тільки по завершенню роботи, але й по її ходу, що викликає різні за силою та глибиною відчуття, стимулює та направляє саму діяльність.

Здібність творити не можлива без творчої уяви. Завдяки їй утворюється естетичний ідеал – спочатку як мрія, а потім як узагальнена уява. Такий ідеал виступає метою всієї естетичної діяльності людини, направляє її.

Рівень творчих здібностей визначають готовність людини до естетичної діяльності. Розрізняють два типи естетичної діяльності:

- простий, репродуктивний, де мета представлена готовим образом, проектом, а людина повторює, робить копію того естетичного явища, яке вже відтворене іншим (співати "під Олександра Пономарьова", фарбувати стіни "під мармур" і таке інше);
- високий, активний тип естетичної діяльності пов'язаний з відтворенням нового, оригінального.

Саме такий тип естетичної діяльності передбачає моделювання нової реальності на ґрунті творчих здібностей та засвоєння суспільного досвіду.

В прикладному відношенні людина в пошуках корисного спочатку оцінює предмет щоб потім його використати (тут головним є отримання особистої або суспільної користі, а відчуття задоволення при цьому виступає як супутник). В естетичному ж відношенні, де оцінка і використання співпадають і по суті, і в часі, відчуття задоволення від удосконалених форм, насолода – ось єдина отримана "вигода". Людина відтворює світ за законами краси безкорисно заради духовної насолоди.

В роботі майбутнього вчителя музичного мистецтва художньо-творча діяльність виявляється в умінні цікаво, захоплююче проводити уроки музичного мистецтва і позакласні заходи, яскраво виконувати музичні твори. Отже, творчість – це процес створення чогось нового на основі перетворення засвоєного [2, с.33]. Педагогічна творчість – процес створення і перетворення особистості вихованця, оригінальне вирішення педагогічних завдань, розробка нових педагогічних методів, прийомів, застосування педагогічного досвіду в нових умовах, удосконалення системи роботи з учнями, імпровізація в педагогічному процесі.

У багатьох ситуаціях майбутньому вчителю доводиться діяти не за "статутом", а приймати

рішення на основі особистих знань і цінностей, використовувати всю свою акторську майстерність, здібності. Творче начало є основною рисою, що визначає результативність усіх вчинків і дій людей в умовах безперервних змін реальної дійсності. Успішне вирішення складних завдань навчання і виховання підростаючого покоління великою мірою визначається професійною майстерністю вчителя. У зв'язку із цим, мета виховання й освіти у вищій школі пов'язується з формуванням особистості педагога, якому притаманні певні творчі якості, постійна готовність до інтенсивного розвитку творчого потенціалу, готовність до імпровізації у навчально-виховному процесі освітнього простору.

Займаючись творчою діяльністю, створюючи нове, майбутній вчитель музичного мистецтва перш за все звертається до імпровізації, сутність якої складає швидке і гнучке реагування на виникаючі педагогічні завдання.

Педагогічна імпровізація завжди пов'язана з творчістю: в умовах педагогічної імпровізації йде процес само-актуалізації і мобілізації творчих сил і здібностей, відбувається творчий саморозвиток педагога. Відмінною ознакою педагогічної імпровізації є те, що вона має загальнопедагогічну цінність, педагогічну значущість, є показником якості творчого навчання і виховання школярів. В основі педагогічної імпровізації лежать загальнокультурні і психологопедагогічні знання, вміння і навички, творча домінанта, спеціальні знання, сутність педагогічної імпровізації, вміння і навички імпровізації. В роботі нами визначаються складові готовності педагога до педагогічної імпровізації: психологопедагогічні знання, знання предмета і методики його викладання, розподілена увага, розвинена уява, творче самопочуття (натхнення, творчий пошук), вміння спілкуватися, володіння мовленням, вміння перевтілюватися, рефлексивні вміння, розвинену інтуїцію, вміння швидко приймати рішення і миттєво публічно їх реалізовувати, вміння органічно переходити від експромтного до запланованого.

Зовні художньо-творча діяльність педагога – це вирішення різноманітних педагогічних завдань, успішна емоційно насичена організація навчально-виховного процесу й отримання відповідних результатів, але її сутність полягає в певних професійних і особистісних якостей, які породжують цю діяльність і забезпечують її ефективність. Тому справжній вчитель повинен бути в постійному творчому пориві оптимізації як професійного так і особистісного потенціалу. Отже, художньо-творча діяльність – це профе-

сійне вміння оптимізувати всі види навчально-виховної діяльності, спрямувати їх на всебічний розвиток та удосконалення особистості, що забезпечує високу організацію педагогічного процесу майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Вона характеризується високим рівнем розвитку спеціальних узагальнених вмінь, і, звичайно, суть її – в особистості викладача, його позиції, здатності керувати діяльністю на високому рівні. Велике значення у цьому контексті має володіння вчителем театральною технікою, що відзначається вмінням перетворювати на апарат педагогічного впливу свої емоції, голос (тон, силу, інтонація, жести, міміку). Вміння керувати своїм психічним станом, педагогічно активно і емоційно відкрито, виявляти своє ставлення до предмета і студентів є однією з ознак технологічної культури, викладача.

В роботі майбутнього вчителя музичного мистецтва чимало типового, повторюваного, сталого, але чимало змінного, варіативного, індивідуального. Маючи багато спільного з іншими видами творчості (наукова, естетична, технічна), художня є своєрідною, пов'язаною із характером процесу, його результатом – особистістю студента. Однак правильність інтуїтивно прийнятого рішення значною мірою залежить від досвіду вчителя, його знань, умінь, педагогічної майстерності й творчого підходу до професійної діяльності, де процес творчості передбачає:

- вміння вільно застосовувати відомі дидактичні засоби в нових стандартних (або нестандартних) ситуаціях;
- здатність оптимально вирішити ситуацію іншим шляхом, відмінним від уже відомих;
- здатність до імпровізації, як прояву педагогічної майстерності.

Висновки. Таким чином, оптимізація художньо-творчої діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва розширює життєвий та художній світогляд студентів, сприяє збагаченню їхнього музично-театрального тезаурусу, підвищує рівень емоційної сприйнятливості учнів, розвиває у них здатність до оцінювання естетичних явищ, активізує художньо-креативні здібності, має значний потенціал для формування навичок творчої співпраці у мистецькому колективі, інтенсифікують розвиток комунікативності його учасників, спричиняють збудження в учнів відчуття естетичної насолоди від художньої творчості, від осягнення краси в інтегративному поєднанні різних видів мистецтв, а також певною мірою забезпечує потребу у психологічній розрядці та відпочинку. Всі зазначені елементи є рівнозначущими, взаємопоєднани-